

О. М. Васильченко, старший науковий співробітник Харківського НДІСЕ

Л. С. Нефьодова, молодший науковий співробітник Харківського НДІСЕ

ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КРЕДИТУВАННЯМ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Використання позикових коштів фізичними особами сьогодні є дуже актуальним. Кредитування – це одна із найбільш затребуваних банківських послуг. Крім банків, надання кредитів (позик) здійснюється іншими фінансово-кредитними установами: страховими компаніями, кредитними спілками, різними фондами. Суб'єктами кредитних відносин є кредитор, який надає кредити в тимчасове користування, та позичальник, який отримує кошти або матеріальні ресурси в грошовому виразі на умовах повернення, платності, строковості. До експертних установ надходять матеріали цивільних справ, пов'язаних з різними видами кредитування: довгостроковими, наприклад позики для будівництва житла, та короткостроковими, тобто строком до 1 року, у вигляді споживчого кредиту чи овердрафту.

Овердрафт – форма короткострокового кредиту, що надається банком фізичній особі в межах визначеного ліміту шляхом дебетування відкритого у цьому банку карткового рахунку, на якому обліковуються операції за платіжною картою. Ведення і поповнення карткового рахунку регламентується нормативно-правовими актами Національного банку України та Правилами відповідної міжнародної платіжної системи. Об'єктами дослідження в цьому випадку є виписки банку, чеки банкомата, квитанції про переказ готівки та інші платіжні документи.

Якщо проводиться дослідження операцій з надання фондами підтримки індивідуального житлового будівництва довгострокових кредитів, окрім платіжних документів, експертом використовуються первинні документи та реєстри бухгалтерського обліку Фонду інвестування, які підтверджують надання і погашення кредиту (накладні тощо) та відображають розрахунки між фондом і позичальником (оборотно-сальдові відомості синтетичного й аналітичного обліку).

Необхідність експертного висновку в цивільних справах передусім обумовлена визначенням суми боргу за кредитним договором. Розрахунок заборгованості, як правило, проведено кредитодавцем у позовній заяві. Специфіка дослідження таких економічних експертиз полягає в тому, що вони здебільшого призначаються судом за клопотанням фізичних осіб без наявності актів ревізій або аудиторських перевірок.

Основними питаннями, які вирішує експерт при проведенні таких досліджень, є відповідність розрахунку позивача умовам кредитного договору та документальне підтвердження надання й погашення кредиту.

Незгода позичальника із сумою боргу обумовлена різними підходами визначення вартості кредиту та черговості погашення заборгованості. Тому при заявленні клопотання про надання додаткових матеріалів для дачі висновку експерту необхідно запросити графік погашення кредиту, підписаний обома сторонами та Положення про кредитування, затверджене відповідною кредитно-фінансовою установою, що дасть експерту можливість визначитися з методикою розрахунку заборгованості, оскільки не завжди кредитні угоди містять докладний порядок надання та погашення боргу.

Спірні питання виникають також якщо умови кредитування, визначені в договорі ставлять позичальника в гірші умови ніж передбачені правилами чи порядком надання та погашення кредитів. Наприклад, із судової практики слідує, що відповідно до договорів, укладених

у період 1997–1998 рр. з індивідуальними забудовниками про надання позики за рахунок кредитних ресурсів фондів для фінансування спорудження житлових будинків, за порушення строків повернення позики та відсотків за користування нею позичальник сплачує Фонду штраф у розмірі 0,5% від несплаченої в строк суми за кожний день затримки платежу. У той же час згідно з п. 23 Правил надання довгострокових кредитів індивідуальним забудовникам житла на селі, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 5 жовтня 1998 р. № 1597, у разі порушення умов кредитних угод фонди мають право вимагати дострокового погашення кредиту та дострокового внесення позичальниками інших платежів, передбачених цими угодами. Постановою Кабінету Міністрів України від 15 грудня 2005 р. № 1196 цей пункт доповнено реченням: «за прострочення платежу нараховується пеня з розрахунку подвійної річної облікової ставки Національного банку України, що діє на момент виникнення боргу». Тобто до грудня 2005 р. спеціальне законодавство не передбачало можливості стягнення будь-яких штрафних санкцій за порушення строків повернення позики та відсотків за користування нею. У таких випадках судді вважають, що при визначенні в даному спорі розміру відповідальності за порушення умов кредитної угоди слід виходити з умов укладеного договору, але з тими обмеженнями відповідальності, які визначені згаданими Правилами, а позовні вимоги в частині стягнення штрафу (пені) підлягають частковому задоволенню.

Оскільки питання стосовно обґрунтованості нарахування штрафних санкцій за порушення боржником зобов'язань передбачає аналіз загальних і спеціальних норм законодавства, а також процедуру узгодження та стягнення санкцій з огляду на конкретну ситуацію й обставини, виходить за межі компетенції експерта-економіста, експерт лише застосовує методи документальної перевірки та зіставлення документів, а саме: перевіряє правильність

арифметичних розрахунків штрафних санкцій і виведених підсумків у документах та відповідність нарахованих сум заборгованості умовам договору. Отже при проведенні досліджень кредитних операцій перевіряються повнота та своєчасність повернення кредитних коштів і відсотків за їх користування, правильність нарахування цих відсотків й інших платежів, обумовлених кредитною угодою.

Основними складовими заборгованості за такими угодами є:

- основний борг (сума кредиту);
- відсотки за користування кредитними коштами;
- пеня за несвоєчасне повернення кредиту та відсотків за його користування;
- штрафні санкції;
- інші платежі (комісійна винагорода тощо).

Особливістю розрахунків заборгованості за довгостроковими кредитами, наданими індивідуальним забудовникам на селі, є те, що погашення кредиту та внесення плати за користування ним може проводитися коштами та/або частково чи повністю сільськогосподарською продукцією власного виробництва за цінами та на умовах, визначених кредитною угодою. Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2001 р. № 145, за еквівалент розрахунків при визначенні обсягу коштів або сільськогосподарської продукції, що підлягають сплаті в рахунок погашення кредиту та відсотків за користування ним, береться 1 кг живої маси великої рогатої худоби за орієнтовними цінами на час укладання кредитної угоди з уточненням у подальшому на час видачі та погашення кожної частини кредиту. Рівень орієнтовних цін на сільськогосподарську продукцію визначається фондами згідно з ціновою інформацією Ради міністрів Автономної Республіки Крим та облдержадміністрацій на час укладання кредитних угод.

У зв'язку з цим експертом перевіряється наявність у матеріалах справи наказів Фонду про закупівельні ціни на сільськогосподарську продукцію та листів управління сіль-

ського господарства і продовольства облдержадміністрації щодо об'ємних коефіцієнтів перерахунку сільськогосподарської продукції в живу вагу великої рогатої худоби.

Крім того, угодою про надання кредиту, може передбачатися нарахування відсоткової ставки від валютного еквівалента суми основного боргу. При цьому експертом використовується інформація НБУ про курс долара США на момент укладання договору та на дату видачі кредиту і погашення відсотків за користування ним.

Таким чином, основним завданням експерта при проведенні судово-економічних досліджень, пов'язаних з кредитуванням фізичних осіб, є перевірка правильності математичних підрахунків та їх відповідності умовам кредитного договору або нормам чинного законодавства.

К. М. Даньшина, старший науковий. співробітник Харківського НДІСЕ,

О. С. Донцова, старший науковий. співробітник Харківського НДІСЕ

ДО ПРОБЛЕМНОГО ПИТАННЯ З ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ, СПЕЦІАЛЬНИХ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ І ХАРЧОВИХ ДОБАВОК ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ

При виконанні комплексних хіміко-товарознавчих досліджень у справах про порушення митних правил, експертам ХНДІСЕ доводиться вирішувати серйозну проблему, яка полягає у невідповідності термінів і визначень, передбачених законодавством України: тих, що наведені в митних документах і тих, що визначені у відповідних галузях спеціальних знань.